

דף יד

כב. א. האם מותר למכור לעכו"ם דברים שהם מיועדים או משמשים אותם לצרכי עבודתם?
ב. מהם חילוקי הדינים במכירת תרנגול לבן לעכו"ם?

א. אסור למכור לעכו"ם דברים המשמשים אותם לעבודתם, כגון אותם המנויים במשנה – משום איסור 'לפני עור לא תתן מכשול', והרי גם להם עבודת כוכבים אסורה. אבל מותר למכור כמות מסחרית לסוחר שלהם – שעל 'לפני דלפני' איננו מצוים.
יש אומרים שאם יודעים בודאות שהקונה ימכור לעכו"ם, אסור (ע' בהגר"א יו"ד קלט, לב בדעת התוס'). ויש אומרים בדעת הרמב"ם שלהלכה אין התר ב'לפני דלפני'. והרא"ש כתב שאם הסוחר ימכור לישראל, אסור למכור לו.

ב. אם העכו"ם אמר 'תרנגול לבן למי' – אסור למכור לו תרנגול לבן, ואפילו בין תרנגולים אחרים. ואם קוטע לו אצבע – מותר, לפי שאינם מקריבים חסר אבר לעכו"ם (ואין בדבר מחלוקת בין ר' יהודה לחכמים. ריטב"א). ואם כשנותנים לו שחור או אדום – לוקחם, נסתפקו בגמרא האם מותר למכור לו תרנגול לבן, או שמא כוונתו לעכו"ם, ומה שלקח את הצבעונים – מערים הוא. ועלה ב'תיקו'.
לפרש"י, הספק אינו אלא לר' יהודה אבל לחכמים ודאי אסור. ולדעת תוס' הספק הוא גם לחכמים, שלא אסרו אלא כשיש שם לבנים ושחורים ואמר 'זה וזה', אז יש לחוש שדעתו על הלבן וקונה השחור מפני הלבן שעמו, אבל כשנותנים לו שחור ולוקח והולך, הלא אינו יודע שיתנו לו לבן.

היה עושה סודות מריעות או שהיה חולה בביתו – מותר למכור לו תרנגול לבן – כי תולים שבחר בלבו לנזיר או לרפואה (ובין לר"י בין לחכמים. ריטב"א).
אמר 'תרנגול למי' – מותר למכור לו תרנגול לבן.
אמר 'תרנגול לבן ושחור למי' – לחכמים, אסור למכור לו לבן עם השחור, ולרבי יהודה מותר.
כן פרש רש"י. והתוס' פרשו מחלוקתם כגון שיש ביד הישראל שחורים ולבנים, ואמר הנכרי 'זה וזה מכור לי'. ובאר הריטב"א, דוקא באופן זה מותר לר"י, אבל כשאמר 'לבן ושחור' – אסור.

'תרנגול לבן קטוע' – ספק אם מותר למכור לו שלם, שמא מערים הוא. [ואמרו 'אם תמצא לומר' לאיסור].

דפים יד – טו (זז)

כג. א. האם מותר למכור בהמה דקה לעכו"ם ולכותים?
ב. מה דין מכירת בהמה גסה לעובדי כוכבים?

א. מכירת בהמה דקה לעכו"ם – מבוואר במשנה שהדבר תלוי במנהגי המקומות אם למכור אם לאו, משום חשש רביעה. ואמר רבי אלעזר, וכן חזר רב ואמר: אפילו במקום שהעכו"ם חשודים על הרביעה [שלכך אין להעמיד בהמה בפונדקאותיהם] – אין איסור במכירה מצד הדין אלא לפי המנהג, כיון שהעכו"ם חס על בהמתו מלרביעה, שלא תיעקר.
מסתימת הדברים נראה שאין חילוק בין אם יש לעכו"ם בהמה שלו ובין אין לו, בכל אופן תלוי הדבר במנהג המקומות (עפ"י תוס').

הכותים, הגם שאינם חשודים על הרביעה, יש מקומות שנוהגים איסור למכור להם בהמה דקה – שמא ימכור הכותי לעובד כוכבים.

ב. תנן, בכל מקום אין מוכרים להם בהמה גסה (כגון חמור), עגלים וסייחים (אעפ"י שאינם בני מלאכה כעת), שלמים ושבורים. רבי יהודה מתיר בשבורה (מסתבר אפילו מארכובה ולמטה. תוס') מפני שאינה יכולה להתרפאות ולחיות ואינה מקבלת זכר, הלכך אין משהים אותה. (ברייתא להלן טו. וחכמים אוסרים, שלא לחלק בין בהמה לבהמה (ע' בכורות ב: ורש"י להלן טז: ד"ה רב אשי), שהרואה אותה בבית עכו"ם היא סבור שמכרה לו ישראל שלמה, וילמוד התר שלא כדין. ערש"י טז. ד"ה והלא; תוס' יד: ד"ה שלמין; טז ד"ה אבל וד"ה ארי. וצ"ע בפיה"מ להרמב"ם).

טעם האיסור – גזרה משום שאלה ושכירות, שהרי בהמה גסה בת מלאכה היא ונמצאת בהמת ישראל אינה שובתת בשבת. וגם גזרה משום 'נסיוני' – שמא ימכרנה סמוך לשבת, וינסנה המוכר הישראל שהיא רגילה לקולו, כדי להראות כיצד היא הולכת טעונה, ונמצא (כ)מחמר אחר בהמתו בשבת.

כתבו התוס' (וכ"ה בשאר פוסקים) שעכשיו נוהגים התר בדבר, וציידו כמה טעמים. ורבנו ברוך כתב שאין להתיר אלא מכירה של סוס פרטי השייך לישראל, ומשום הפסד נהגו הגאונים שבגולה התר בדבר, אבל אין התר להתעסק במסחר זה, לקנות ע"מ למכור להם. ולמעשה נקטו הפוסקים להתיר ולא חילקו אם יש חשש הפסד ונוק במניעת מכירה אם לאו. ומכל מקום כתב הש"ך שבעל נפש ימעט (עפ"י מכתב מהגר"ח קניבסקי שליט"א).

רב הונא מכר פרה לעובד כוכבים, כי יש לתלות בשחיטה ולא במלאכה, שכן היא הרגילות [אבל פרש הנכרי שקונה אותה למלאכה – אסור].

לדעת רבנו תם וכן משמע מפרש"י, הוא הדין בכל בהמה טהורה מותר, כגון שוורים. ודוקא עגלים שנינו לאסור לפי שקנאם לעבודה, שאילו לשחיטה לא היה טורח לקנותם ולגדלם. ויש חולקים (עתוס').

מכירת בהמה גסה על מנת לשחטה; לדברי רבי יהודה מותר, ולדברי רבי מאיר אין מוכרים אלא שחוטה (כ: ובתוס').

שור פטם – נסתפקו בגמרא [הן לרבי יהודה הן לחכמים], כי מצד אחד עומד הוא בסתמא לשחיטה, ומצד שני אם משהים אותו – ראוי ומשובח למלאכה.

א. פסק הרמב"ם (שבת כ, ד) לחומרא.

ב. לפירוש רבנו תם, לא נסתפקו אלא בשור העומד להתפטם, שמא עד שישנהו לפטמו יימלך ויעשה בו מלאכה, אבל שור מפותם [וכן שאר שוורים] – מותר, כי תולים שלשחיטה קנאם.

בן בתירא מתיר בסוס, מפני שאינו עשוי למלאכה שיש בה חיוב חטאת בשבת. ותנא קמא אוסר כשהסוס מיועד לרכיבת עופות לעזרת הציידים וכדומה – שהרי זה משא גמור לשיטתם. ואולם אם הסוס מיועד לרכיבת בני אדם בלבד – מותר (שבת צד. וכ"פ הרמב"ם).

ולדברי רבי אסור בכל אופן, משני טעמים: א. משום איסור מכירת בהמה גסה, שכשמוקין – מטחינו ברחיים והרי עושה בו מלאכה גמורה, ובכלל גזרת שאלה שכירות ונסיוני הוא. ב. משום תורת כלי זיין. נחום המדי אומר: מוכרים להם סוס זכר (ו)זקן במלחמה. אמרו לו: נשתקע הדבר ולא נאמר (ז:).

יש מהראשונים שפרשו שלדעת נחום המדי מותר רק בזכר או בזקן במלחמה, שהוא מסוכן לרכבו. ויש מפרשים שנחום התיר גם בבחור ושלא במלחמה (ע' לעיל ז).

מכירת בהמה על ידי סרסור – מותרת, לפי שאינה מכרת לקולו של הסרסור, וגם אין מקום לגזור בזה אטו שאלה ושכירות.

ויש מקומות שנהגו בזה איסור (עפ"י הירושלמי א.ו. וע' פרי יצחק ח"א כד).

[בכלל האיסור, מכירת עובר חי במעי אמו. ואפילו לרבי יהודה המתיר בשבורה (בכורות ב). עבר ומכר בהמה גסה [או עובר] לנכרי, קונסים אותו לפדותה (ע' פרטי דינים בבכורות ב-ג)].

דף טו

כד. א. מהן הנפקות המוזכרות בסוגיא בשאלה האם שאלה ושכירות קונות אם לאו? ומהי המסקנא לפי סוגיתנו?
 ב. האם מותר למכור בשנה השביעית לישראל החשוד על השביעית, את הדברים דלהלן: שדה, פרה חורשת, כלי עבודת קרקע?
 ג. האם מותר למכור בהמה גסה לישראל החשוד למכרה לעכו"ם? האם מותר למכור כלי זיין ללסטים?

א. אלו הן הנפקות המבוארות בסוגיא, בשאלה האם שאלה או שכירות קונות אם לאו:
 ישראל שהשאל או השכיר בהמתו לנכרי – האם מוזהר על שביתתה בשבת;
 כהן ששכר פרה מישראל – האם מותר לו להאכילה כרשיני תרומה;

וכן ישראל ששכר מכהן ומוזנותיה מוטלים על הישראל – לפי התוס', גם בזה התר האכלתה כרשיני תרומה תלוי בשאלה האם שכירות קונה אם לאו [ולפי דבריהם יתכן ובאופן זה אין התר לישראל להאכילה תרומה אלא כגון שנפלה לו בירושה. אבל רש"י כתב לפירוש אחד שבכל אופן רשאי ליתן, כי מסתמא נוח לו לכהן שירבה זה באכילתה כרשיני תרומה בעין יפה].

מבואר בסוגיא שהשכרת בית דירה לעכו"ם אסורה מפני שמכניס לה עבודתו, אפילו אם נוקטים ששכירות קונה – משום חומרא דעבודה זרה.
 מסקנת סוגיתנו ששאלה ושכירות אינן קונות.

רבנו אפרים ב"ר יצחק כתב ששכירות קונה קצת, הלכך ישראל ששכר בית מעובד כוכבים, אסור לו להניח בתוכו עבודת כוכבים משום 'לא תביא תועבה אל ביתך'. וכן אם שכר בהמה וחמר אחריה בשבת – חייב. וכתב על כך באור זרוע: 'זאין נראה. ומכל מקום הואיל ונפק מפומיה דגאון – טוב ליהזר' (מוכא בהגהות אשר"י).

ב. הכלל העולה בסוגיא אודות מכירת דברים לישראל החשוד על השביעית, הוא: כל שאפשר לתלות שלא יעשה בה מלאכה בשביעית – מותר למכור לדברי בית הלל, כגון שדה שאדם קופץ לקנותה כשאפשר לו, גם אם אין בדעתו לעבוד בה מיד, וכיון שאפשר שיוברנה בשביעית – מכירתה מותרת. וכן פרה החורשת – לפי שיכול לשחטה. ובית שמאי אוסרין (בשדה ניר, העומדת לזריעה).
 אם יודע בפירוש שלוקח לעבודה האסורה, בשו"ת אגרות משה (יו"ד עב ואו"ח ח"ב סב, ע"ש) נראה שדעתו להתיר. ויש חולקים (משפטי ארץ יט, ב).
 וכל שאין לתלות בכך, כגון קניית כלי עבודה בשביעית, שאין אדם קונה אותם עבור השנה הבאה – אסור.

אם נסתיימה עונת העבודה באותם כלים או שיש סיבה מיוחדת שבגללה קונה עתה, כגון שיש הודמנות לקנות עתה בזול – מותר (עפ"י שבת הארץ ח, ד).